

**UNIVERSITATEA „BABEȘ - BOLYAI” CLUJ – NAPOCA
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI GESTIUNEA
AFACERILOR**

Rezumatul tezei de doctorat:

**FUGA DIN CALEA IMPOZITELOR ȘI ȘANSELE
STĂVILIRII EI**

**Conducător științific:
Prof. univ. dr. Constantin Tulai**

**Doctorand:
Niță Gheorghe**

**Cluj-Napoca
– 2011 –**

CUPRINS

Introducere

Cap. 1. CONȚINUTUL ȘI TIPOLOGIA EVAZIUNII FISCALE

- 1.1. Evaziunea, fraudă și fuga de impozite. Delimitări terminologice**
- 1.2. Tipologia evaziunii fiscale**
 - 1.2.1. „Evaziunea” la adăpostul legii**
 - 1.2.2. Frauda fiscală și tipologia ei**
 - 1.2.3. Delimitarea zonelor evaziunii și fraudei fiscale**
 - 1.2.4. Evaziunea fiscală internațională**

Cap. 2. ECONOMIA SUBTERANĂ ȘI CORUPȚIA – CADRUL ECONOMICO – SOCIAL DE MANIFESTARE A EVAZIUNII ȘI FRAUDEI FISCALE

- 2.1. Abordarea conceptuală a economiei subterane**
- 2.2. Metode de evaluare a economiei subterane**
 - 2.2.1. Metode directe**
 - 2.2.2. Metode indirecte**
 - 2.2.3. Modelul MIMIC**
- 2.3. Economia subterană în România**

Cap. 3. CAUZELE ȘI CONSECINȚELE EVAZIUNII FISCALE

- 3.1. Presiunea fiscală excesivă**
 - 3.1.1. Conținutul și modul de măsurare a presiunii fiscale**
 - 3.1.2. Nivelul și limitele presiunii fiscale**
 - 3.1.3. Cauzele creșterii presiunii fiscale**
 - 3.1.4. Curba Laffer pentru România și Uniunea Europeană**
 - 3.1.5. Analiza presiunii fiscale în România și Uniunea Europeană**
 - 3.1.6. Impactul crizei economice asupra presiunii fiscale**

- 3.2. Cauze morale. Factori psiho-sociali**
 - 3.2.1. Morala fiscală și civismul fiscal**
 - 3.2.1.1. Abordarea conceptuală a moralei fiscale**
 - 3.2.1.2. Contribuabilul și guvernul. Morala beneficiilor**
 - 3.2.1.3. Principalii determinanți ai evaziunii fiscale**
 - 3.2.1.4. Tipologia contribuabilului evazionist - Potretul fraudatorului fiscal**
 - 3.2.2. Factori psiho-sociali**
- 3.3. Cauze politice, economice și tehnice**
- 3.4. Consecințele evaziunii fiscale**
 - 3.4.1. Implicațiile evaziunii fiscale la nivel macroeconomic**
 - 3.4.2. Efectele asupra bugetului de stat**

Cap. 4. AMPLOAREA, PREVENIREA ȘI COMBATEREA FENOMENULUI EVAZIONIST ÎN ROMÂNIA

- 4.1. Scurt istoric al fenomenului în România**
- 4.2. Metode și instrumente de combatere a evaziunii fiscale**
 - 4.2.1. Combaterea evaziunii fiscale prin măsuri legislative**
 - 4.2.2. Organisme speciale cu rol în combaterea evaziunii fiscale**
- 4.3. Analiza statistică a evaziunii fiscale în România**
 - 4.3.1. Activitatea de inspecție fiscală și control financiar**
 - 4.3.2. Activitatea Gărzii Financiare**
 - 4.3.3. Activitatea Autorității Naționale a Vămilelor**

CONCLUZII

Bibliografie

Cuvinte cheie: evaziune fiscală, fraudă fiscală, fuga de impozite, morala fiscală, civismul fiscal, morala beneficiilor

Introducere

Fenomenul de „fugă din calea impozitelor” este la fel de vechi precum însăși impozitele întrucât contribuabilii percep impozitul ca pe un „rău necesar” pe care încearcă să îl evite dacă au posibilitatea economică, socială și de cele mai multe ori, cadrul legislativ favorabil. Așa se face că fenomenele de evaziune și fraudă fiscală sunt larg răspândite în lume, atât în țările dezvoltate, dar mai ales în cele în curs de dezvoltare sau chiar sărace. Fenomenul de evitare a impozitelor este practicat de la indivizi până la marile corporații multinaționale, practicat mereu cu metode noi, perfecționate și din ce în ce mai dificil de detectat de către aparatul fiscal.

Dintotdeauna fenomenul de evaziune fiscală a fost condamnat fără ca perspectivele lui să fie schimbate de o orânduire socială sau alta. El continuă să existe, să fie perceput, resimțit, să fie un subiect de analiză și chiar de propagandă electorală în etapele de evoluție a societăților umane. Cu alte cuvinte evaziunea fiscală este rezultanta logică a defectelor și inadverențelor sistemului fiscal cât și a unei legislații imperfecte, a metodelor și modalităților defectuase de aplicare, precum și a lipsei de viziune a legiuitorului asupra inventivității contribuabilului.

Analiza pe care am avut-o în vedere în cadrul tezei a fost orientată în mai multe direcții. Fie că este vorba de boom economic sau criză economică, fenomenul evaziunii fiscale produce o eroziune a veniturilor fiscale, punând în dificultate guvernele în găsirea surselor de finanțare a sectorului public. Suntem martori ai situației prezente când România și alte țări europene se confruntă cu o criză economică fără precedent, context în care îndatorarea persoanelor fizice și a companiilor a atins cote impresionante, dar și deficitele bugetare naționale au ajuns la cote alarmante. Multe state sunt într-un iminent pericol –acela de a intra în incapacitate de plată, fapt care determină autoritățile naționale să găsească soluții pentru a depăși aceste dificultăți în finanțarea sectorului public. În acest context tot mai multe țări recunosc o problemă, care a fost destul de ignorată până acum și cu care nu prea s-au lăudat, problema evaziunii fiscale. Dar situația actuală a făcut ca această problemă să fie în centrul dezbaterilor întrucât este o cauză importantă a

scăderii dramatice a veniturilor publice. Evaziunea fiscală este un fenomen de permanentă actualitate atâta timp cât guvernele nu găsesc soluții de eradicare a acesteia. Mai mult criza economică a dus la intensificarea fenomenelor evazioniste, fapt pentru care veniturile bugetare au scăzut considerabil, iar criza datoriilor publice s-a accentuat. De fapt, criza economică a dat la o parte „perdeaua” după care se ascundea evaziunea fiscală și au început intense preocupări pentru combaterea acestui fenomen. Unii probabil se așteaptă ca peste noapte să fie redusă evaziunea fiscală și să vină banii la buget, dar se amăgesc degeaba.

Considerăm că abordarea evaziunii fiscale în acest nou context al crizei economice permite o analiză mai complexă și totodată reprezintă un element de noutate al acestei cercetări comparativ cu abordările deja existente în literatură economică. Datorită acestui aspect orientarea cercetării a fost într-o direcție mai puțin studiată în literatura autohtonă respectiv morala fiscală și morala beneficiilor profund afectate de contextul economic actual. Problema evitării obligațiilor fiscale prin evaziune și fraudă fiscală este mult mai complexă decât pare la o sumară analiză, fapt pentru care acest studiu vine să abordeze această problematică din mai multe perspective. Mai întâi se încearcă găsirea cauzelor acestor fenomene. În acest sens lucrarea și-a propus o trecere în revistă a principalelor cauze, abordate atât în literatura națională, cât și în cadrul celei internaționale și identificarea acelor factori specifici economiei românești, pentru că evaziunea fiscală, la fel precum sistemul fiscal care este specific fiecărui stat, are anumite particularități de la țară la țară.

Se vor căuta explicații și răspunsuri la dileme precum:

- cât din fenomenul fugii din calea impozitelor este un fenomen rațional și cât irațional?
- câtă obiectivitate sau subiectivitate este în evaziunea și fraudă fiscală?
- există un portret al contribuabilului evazionist?
- cât de mult influențează nivelul de dezvoltare al unui stat fenomenul evazionist?
- morala fiscală reprezintă un liant al civismului fiscal?

O altă problemă este cuantificarea evaziunii fiscale și măsurarea acestui fenomen din perspectiva pierderii de venituri fiscale pentru un stat. Se vor determina variabilele cauzale ale fugii din calea impozitelor precum economia subterană, corupția, presiunea fiscală.

Evaziunea fiscală va fi abordată plecând de la cauzele care stau la baza acesteia și până la impactul generat asupra contribuabililor, cât și asupra bugetului de stat. Pentru că în literatura națională s-a scris foarte mult despre evaziunea fiscală, această lucrare urmărește ca principal element de noutate o altă abordare a evaziunii fiscale – respectiv se va analiza cât de importantă este morala fiscală în manifestarea evaziunii fiscale și care sunt factorii care pot diminua acest fenomen de fugă din cale impozitelor. Acest element este luat prea puțin în considerare în prezent, cel puțin în România. Dacă morala fiscală ar deveni mai puternică fenomenul evaziunii fiscale ar fi mult mai redus și desigur consecințele negative apărute ca urmare a comportamentului evazionist. Lupta dusă împotriva evaziunii fiscale este de cele mai multe ori fără un rezultat pe termen lung, chiar dacă este verificat și pedepsit contribuabilul evazionist, nu înseamnă că nu va mai încerca din nou pe viitor să facă evaziune. În situația actuală din România este greu să izolăm evaziunea fiscală de corupție și mai ales de economia subterană, există o îmbinare nedorită a acestor fenomene care se potențează reciproc. Lucrarea își propune ca obiective să identifice care sunt legăturile între aceste fenomene și care sunt planurile și mijloacele prin care se poate combate fenomenul evazionist. Din păcate aparatul financiar este prea puțin informatizat și controalele și verificările sunt făcute de funcționari care de multe ori sunt complici ai evazioniștilor, motiv pentru care amploarea fenomenului evazionist este de departe de a fi diminuată în mod real.

Evaziunea fiscală reprezintă de mult timp un subiect amplu discutat în literatura de specialitate în majoritatea țărilor dezvoltate (Andreoni, Erard & Feinstein, 1998, Cuccia, 1994, Jackson & Milliron, 1986; Kinsey, 1986, Long & Swingen, 1991; Richardson & Sawyer, 2001). Totuși, factorii care determină evaziunea fiscală au fost puțin studiați în literatură. Acest aspect este dezamăgitor, întrucât Andreoni (1998, p.856) și Tan și

Sawyer (2003, p. 454) au sesizat necesitatea de a întreprinde comparații internaționale între diverse țări pe această temă.

Prima trecere majoră în revistă a literaturii cu privire la evaziunea fiscală a fost realizată de către Jackson și Milliron (1986) care au identificat 14 factori determinanți cheie ai evaziunii fiscale. Aceștia includ: vârstă, gen, educație și ocupație (factori demografici), nivelul venitului, sursa venitului, cota de impozit marginală, sancțiuni și probabilitatea detecției (factori economici), complexitatea, corectitudinea, controlul exercitat de către autorități, etica fiscală (factori comportamentali). Bazându-se pe date din cinci țări, rezultatele analizei regresiei OLS din acest studiu au arătat ca factorii neeconomici au cel mai ridicat impact asupra evaziunii fiscale. În special, factorii semnificativi sunt reprezentați de gen, vârstă, educație, sursa venitului, și șomaj.

În literatura autohtonă importante contribuții la studiul evaziunii fiscale și-au adus: Craiu (2004), Hoanță (1995, 1997, 2000, 2010), Șaguna (2001, 2003), Talpoș (1995), Tulai (2003, 2005, 2007), Toader (2007), Văcărel (1992, 2002, 2004) prin clarificarea conceptelor, tipologiei evaziunii și a fraudei fiscale, cât și prin abordarea reglementărilor în domeniu și a metodelor de combatere.

Obiectivele majore ale lucrării se vor reflecta în următoarele:

- abordarea conceptuală a presiunii fiscale și evidențierea incidenței fiscale atât la nivel microeconomic, cât și la nivel macroeconomic;
- măsurarea presiunii fiscale prin indicatori care să reflecte nu doar nivelul teoretic, ci și nivelul real al poverii fiscale;
- analiza comparativă a presiunii fiscale în România și statele din Uniunea Europeană;
- evidențierea impactului crizei financiare asupra arhitecturii fiscalității și analiza noilor coordonate ale sistemului fiscal în contextul crizei și ca urmare a impactului acesteia;
- abordarea conceptuală a evaziunii fiscale în directă corelație cu fenomenele de corupție și economie subterană;

- analiza evaziunii fiscale la momentul de față în România și a implicațiilor economice, sociale și politice a acestui fenomen cu propuneri privind îmbunătățirea combaterii evaziunii fiscale.

Scopul acestei lucrări este orientat pe aceste direcții de cercetare; se analizează presiunea fiscală din perspectiva teoretică și empirică la nivelul Uniunii Europene și României pentru a se determina corelația dintre presiunea și evaziunea fiscală pe baza modelării curbei Laffer și identificarea acelor cote ale presiunii fiscale care asigură un maxim de venituri încasate pentru bugetul public. Lucrarea este structurată în 4 capitole, urmărind o structură logică în abordarea fenomenului de fugă din calea impozitelor. Primul capitol abordează “fuga din calea impozitelor” sub aspect terminologic și din punct de vedere al mecanismului de desfășurare, realizându-se o tipologie a fenomenului avut în vedere.

În al 2-lea capitol se abordează cadrul de desfășurare al evaziunii și fraudei fiscale, respectiv economia subterană. Se urmărește cuantificarea acesteia prin diferite metode (directe, indirecte, modelul MIMIC), se analizează implicațiile economiei subterane pe mai multe paliere: economic, bugetar, social. Tot în cadrul acestui capitol este realizat un studiu al economiei subterane în România pe baza unor modele regresionale privind corelațiile macroeconomice existente între economia subterană, evaziunea fiscală și alți indicatori macroeconomici.

Capitolul 3 abordează cauzele și consecințele evaziunii fiscale. Se face o radiografie a presiunii fiscale la nivel global, dar și la nivelul companiilor și al indivizilor ca persoane fizice. Se evidențiază cuantificarea presiunii fiscale prin anumiți indicatori și tot în cadrul acestui capitol s-a construit Curba Laffer pentru România și Uniunea Europeană și se analizează situația în cifre a presiunii fiscale la nivelul statelor membre UE și pentru România. Sunt abordate cauzele morale ale evaziunii fiscale astfel că un loc aparte în economia lucrării se acordă moralei fiscale și civismului fiscal. Tot în acest capitol se poate vedea un portret al fraudatorului fiscal în actualul context.

Capitolul 4 analizează amploarea, prevenirea și combaterea fenomenului de fugă din calea impozitelor în România. După un scurt istoric al fenomenului sunt avute în vedere modalitățile de prevenire și stavilire a evaziunii și fraudei fiscale. Pentru a avea o imagine completă asupra fenomenului este realizată o analiză statistică care evidențiază starea de fapt prin prisma acțiunilor și rezultatelor obținute de organismele abilitate.

Bazele de date folosite în realizarea lucrării au fost Eurostat, Comisia Europeană, site-ul Ministerului Finanțelor Publice. În realizarea studiului s-au folosit metode statistice: indici, medii, abaterea standard cât și metode econometrice – regresii, corelații.

Economia subterană în România

În continuare voi realiza corelații între economia subterană și PIB-ul pe cap de locuitor, pentru a vedea care este impactul economiei subterane asupra acestora la nivel național. Datele prezentate anterior sunt prelucrate în programul EViews 5.1. Pentru a evidenția ce fel de corelație există între variabilele luate în considerare am ales ca variabilă independentă economia subterană, iar ca variabilă dependentă PIB pe locuitor. Rezultatele obținute sunt prezentate în cele ce urmează.

Tabelul 1: Corelația între economia subterană și PIB-ul/locuitor în România între 1996-2010

Dependent Variable: PIB_LOCUITOR				
Method: Least Squares				
Sample: 1996 2010				
Included observations: 15				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	23007.66	6700.440	3.433754	0.0044
EC_SUBTERANA	-618.8203	209.4772	-2.954118	0.0112
R-squared	0.401661	Mean dependent var	3246.667	
Adjusted R-squared	0.355635	S.D. dependent var	1863.126	
S.E. of regression	1495.575	Akaike info criterion	17.58197	
Sum squared resid	29077678	Schwarz criterion	17.67638	
Log likelihood	-129.8648	F-statistic	8.726815	
Durbin-Watson stat	0.380429	Prob(F-statistic)	0.011183	

Sursa: prelucrări proprii în EViews

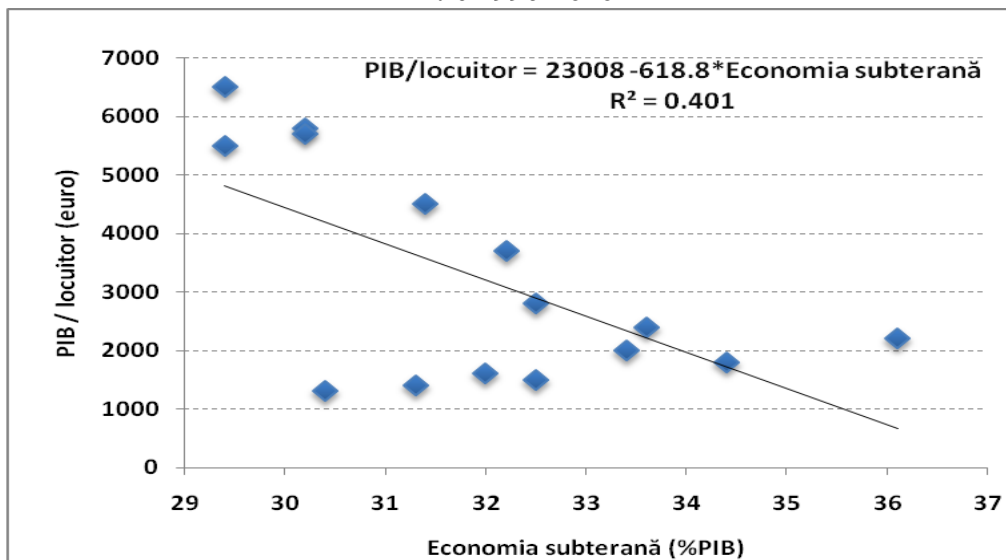
Se poate observa că atât constanta, cât și variabila independentă – economia subterană sunt semnificative pentru modelul estimat deoarece probabilitatea coeficienților este mai mică de 5%. Pornind de la tabelul de mai sus ecuația de regresie simplă se poate scrie astfel:

$$\text{PIB/locuitor} = 23.007,66 - 618,8203 * \text{Economia subterană}$$

Totodată se poate observa o corelație negativă între cele două variabile. Legătura dintre economia subterană și PIB-ul pe cap de locuitor nu este foarte puternică ($R\text{-squared} = 0,401661$).

În cazul de față, la o creștere a economiei subterane cu o unitate, valoarea PIB-ului pe cap de locuitor scade cu 618,8203 unități.

Graficul 5: Corelația între economia subterană și PIB-ul/locuitor în România între 1996-2010

Sursa: prelucrări proprii pe baza datelor din Tabelul 2

După cum se poate observa din acest grafic impactul economiei subterane asupra PIB-ului/locuitor este important și acest lucru confirmă și faptul că actuala criză economică a favorizat creșterea economiei subterane. De asemenea, orice creștere a activităților subterane determină o reducere a PIB-ului oficial.

CONCLUZII

În privința evaziunii fiscale, aceasta este o problemă acută a sistemului fiscal românesc și a devenit și mai pregnantă odată cu venirea crizei economice fapt datorat pe de o parte creșterii deficitului bugetar cât și creșterii înclinației spre evaziune pe fondul reducerii profiturilor și a veniturilor.

În urma studiilor prezentate se constată că morala fiscală este atât variabila dependentă cât și factor determinant al evaziunii fiscale, al economiei subterane. Astfel, morala fiscală este influențată de caracteristicile socio-demografice, experiențe financiare personale, de diferențe culturale, proprietățile sistemului de impozitare, variabile economice (statut social, venit, satisfacție financiară), religie, instituții, atitudine (mândria națională, încrederea în sistemul juridic).

Pe de altă parte, morala fiscală reprezintă un factor determinant al evaziunii fiscale, al economiei subterane. Rezultatele arată că un sistem fiscal complex este cel mai important factor determinant al evaziunii fiscale (influență pozitivă semnificativă), urmat de educație (negativ semnificativ), venituri din servicii, corectitudine (negativ semnificativ) și morală (negativ semnificativ). Morala este urmată de vârstă, sex, nivel scăzut de venit, nivel ridicat de venit, ratele marginale de impozitare și nivelul de contact cu autoritățile fiscale.

De asemenea se constată faptul că morala fiscală exercita o influență mai redusă decât ratele de impozitare dar mai puternică decât reglementările/intervenția statului, calitatea gestiunii bunurilor publice și statutul economiei.

Veniturile fiscale încasate la buget depind de raportul dintre înclinația spre evaziune sau spre civismul fiscal. Cu cât crește presiunea fiscală, cu atât va scădea civismul fiscal și crește înclinația spre evaziune. Astfel, civismul fiscal este și el un factor determinant al evaziunii fiscale, putându-se identifica cu morala fiscală, sentimentele morale, respectul de sine și dezaprobarea comportamentului deviant funcționând ca un mecanism care

limitează evaziunea fiscală, activitatea de pe piața neagră. Oamenilor le pasă ce cred ceilalți despre ei, iar respectul de sine este important pentru ei.

Aceste date specifice ar trebui să permită guvernelor și factorilor de decizie politică să înțeleagă mai bine variabilele care sunt semnificativ asociate cu evaziunea fiscală și să proiecteze și implementeze strategii adecvate pentru minimizarea efectelor dăunătoare. Acest lucru ar trebui să conducă la o îmbunătățire a colectării veniturilor fiscale de către guverne.

Important de precizat este că aceste rezultate nu sunt exacte datorită câtorva limite cum ar fi: date insuficiente pentru alte variabile cum ar fi ocupația, sancțiuni, probabilitatea de detectare, eșantioane reduse, sondaje cu răspunsuri subiective ceea ce ridică problema fiabilității, acestea putând fi predispuși la erori de măsurare. Mai mult, unii cercetători obțin constatări diferite: contrar înțelepciunii convenționale, s-a constatat că femeia are un efect negativ asupra moralei fiscale fapt care sugerează că ceea ce literatura de specialitate a găsit în unele țări occidentale nu este valabil în toată lumea; în al doilea rând, diferențele dintre țări în ceea ce privește morala fiscală nu sunt legate de etnie și de lingvistică.

De asemenea, și în cazul evazionistului fiscal, nu se poate stabili cu exactitate un portret al acestuia datorită diferențelor culturale și al caracteristicilor sociale, economice și demografice specifice fiecărei țări.

Astfel, se impune continuarea muncii pe această temă empirică și experimentală pentru a obține o imagine mai amplă și mai reală.

Unul din cele mai grave efecte induse de economia subterană este acela al măririi distanțelor dintre diversele grupuri sociale. Diferențele de natură economică devin semnificative prin faptul că unele grupuri sociale participante la activități economice subterane pot obține beneficii uriașe, în timp ce societatea cunoaște o înrăutățire a

nivelului de trai. În multe din țările sărace practicarea economiei subterane este singura posibilitate de a supraviețui pentru o mare parte a populației.

Totodată, economia subterană prin capacitatea de adaptare și forța de regenerare ce o definesc, este un concurent serios pentru economia reală, care poate fi caracterizată de imobilism și inerție.

Astfel, existența economiei subterane constituie o adevărată provocare pentru autoritățile publice, care, în încercarea de limitare sau de preluare a acesteia în economia oficială, vor trebui să ia în considerare atât efectele negative, cât și efectele pozitive ale acesteia.

În urma analizelor efectuate cu privire la evoluția economiei subterane la nivel național se poate constata că aceasta are un nivel destul de ridicat în cadrul PIB-ului oficial și că influențează în mod diferit PIB-ul pe cap de locuitor, rata șomajului și presiunea fiscală. Dacă între economia subterană și PIB-ul pe cap de locuitor avem o legătură indirectă, nu același lucru se poate spune și despre legătura dintre economia subterană și rata șomajului și cea dintre economia subterană și presiunea fiscală.

La nivelul României creșterea economiei subterane determină o creștere a ratei șomajului prin creșterea nivelului forței de muncă fără forme legale pentru evitarea îndeplinirii obligațiilor fiscale. În cazul celorlalte două corelații explicația este că actuala criză economică are o influență asupra creșterii economiei subterane. Acest lucru determină o reducere a PIB-ului oficial și determinarea contribuabililor să evite plata obligațiilor fiscale deoarece presiunea fiscală exercitată asupra lor crește.

Cu toate acestea, economia subterană nu este în totalitate un fenomen negativ asupra economiei reale deoarece în timpul crizelor economice o creștere a economiei subterane evită o recesiune și mai apăsătoare, iar banii câștigați de indivizi și companii din activități subterane pot fi cheltuiți în cadrul economiei reale stimulând astfel creșterea economică și monetară.

Fiscalitatea excesivă constituie suportul intensificării evaziunii fiscale. Sustragerea unor firme de la plata obligațiilor fiscale conduce la înăsprirea fiscalității care, la rândul ei, determină alunecarea tot mai multor societăți din zona transparentă a mediului afacerilor către economia subterană.

În România avem o presiune fiscală ridicată însă gradul de colectare a veniturilor bugetare este unul dintre cele mai scăzute din Uniunea Europeană, fapt pentru care propunem ca indicator de măsurarea a presiunii fiscale la nivel global ponderea cheltuielilor publice în PIB.

Conform rezultatelor obținute, România înregistrează o presiune fiscală extrem de apăsătoare pentru anumite categorii de contribuabili. O soluție pentru îmbunătățirea situației se poate concretiza în susținerea agenților economici și a populației prin unele facilități fiscale care să permită o creștere a consumului și implicit a producției realizate.

Efectele evaziunii fiscale se resimt direct asupra nivelului resurselor financiare publice, conduc la distorsiuni în mecanismul concurențial al pieței și pot contribui la crearea unor inechități sociale, datorate „excesului” și „înclinației” diferite a contribuabililor către evaziunea fiscală.

Lipsa unor acțiuni ferme ale autorităților publice pentru sancționarea și descurajarea practicilor evazioniste va conduce la decredibilizarea instituțiilor statului și pierderea încrederii populației în eficiența și determinarea luptei împotriva acestui fenomen.

Eficientizarea sistemului fiscal românesc, prin armonizarea cu prevederile aquis-ului comunitar presupune promovare unor măsuri și strategii coerente de prevenire și sancționare a evaziunii fiscale.

Mergând pe principiul că mai întâi trebuie să se colecteze banii și apoi să fie pedepsiți vinovații, Agenția Națională de Administrare Fiscală și-a propus ca pe viitor să dezvolte noi arii de control în domeniul prevenirii și combaterii evaziunii fiscale, să întărească

controlul la frontieră în special a celei de Nord și Est și în vama port Constanța – Agigea Sud și să modifice legislația care califică abaterile de la normele fiscale ca infracțiuni, în scopul asigurării și recuperării imediate a prejudiciului.

Analizând datele și graficele din studiile de caz care prezintă evoluția presiunii fiscale pentru România, precum și cea a statelor membre ale Uniunii Europene se poate spune că media înregistrată de România este inferioară celei din statele membre, însă luarea în considerare numai a acestui indicator nu este relevantă. Unele țări au o presiune fiscală extrem de ridicată cum este cazul țărilor nordice, dar și un produs intern brut pe locuitor foarte mare.

Principalele contribuții ale tezei se reflecta în atingerea următoarelor obiective:

- măsurarea presiunii fiscale prin intermediul cheltuielilor publice ca pondere în PIB și construirea Curbei Laffer pentru România și Uniunea europeană;
- analiza conceptuală a evaziunii fiscale și identificarea importanței factorilor psiho-sociali în amploarea fenomenului;
- analiza evaziunii fiscale dintr-o nouă perspectivă neabordată în literatura din România: evaziunea manifestată prin beneficiile primite de către cetățeni din partea statului fără a li se cuveni; de exemplu: ajutoare de boala primite fără a fi cazul, ajutoare de încălzire acordate celor care dețin mai multe locuințe în proprietate, etc. A avea o imagine corectă asupra evaziunii fiscale presupune a considera soi acest tip de evaziune – „evaziunea beneficiilor” primite din partea statului. Ca urmare consideram justificată ideea de a considera la nivel global măsurarea evaziunii fiscale prin ponderea cheltuielilor publice în PIB. Dacă evaziunea fiscală are ca rezultat direct un grad scăzut de colectare a veniturilor la buget, evaziunea beneficiilor duce la o creștere a cheltuielilor publice care vor fi suportate tot prin intermediul impozitelor și taxelor plătite de contribuabilii onești;
- lucrarea de față a reușit să analizeze factorii care țin de morală fiscală și pe baza acestora s-a identificat un posibil portret al evazionistului;
- un alt element de noutate adus de lucrare se referă la economia subterană și modelarea econometrică acesteia pentru România, astfel încât sunt surprinse

principalele corelații cu economia reală și factorii determinanți ai economiei subterane;

Evaziunea fiscală a fost analizată prin prisma indicatorilor obținuți de ANAF. Ca o limită a studiului este măsurarea evaziunii fiscale care nu a fost posibilă decât pe baza datelor obținute de ANAF în urma controalelor efectuate, astfel că nu putem vorbi decât de evaziunea fiscală descoperită, iar evaziunea fiscală reală este mult mai cuprinzătoare. Datorită acestui fapt cercetările viitoare vor fi orientate spre identificarea unei funcții a evaziunii fiscale care să surprindă dimensiunea reală a fenomenului.

Bibliografie

1. Albu, Lucian-Liviu, Dăianu, Daniel, Pavelescu, Florin-Marius, *Underground economy quantitative models. Some applications to Romania's case*, 2002
2. Alm, J., Jackson, B.R., McKee, M., 1992. Estimating the determinants of taxpayer compliance with experimental data. *National Tax Journal* 45, 107–114.
3. Alm, J., Martinez-Vazquez, J., Schneider, F., 2004. 'Sizing' the problem of the hard-totax. In: Alm, J., Martinez-Vazquez, J., Wallace, S. (Eds.), *Taxing the Hard-to-Tax: Lessons from Theory and Practice*. Amsterdam, The Netherlands. Elsevier B.V.: North Holland Publishers, pp. 11–75.
4. Andreoni, J., Erard, B., Feinstein, J., 1998. Tax compliance. *Journal of Economic Literature*, 36 (2), 818–860.
5. Balaban C., „*Evaziunea fiscală. Aspecte controversate de teorie și practică judiciară*”, Editura Rosetti, București, 2006, p.127
6. Barth, E., Cappelen, A.W., Ognedal, T., 2006. Fair Tax Evasion. Memorandum no. 07/2006. Department of Economics, Oslo University.
7. Beju, Viorel, *Resursele financiare publice. Evaziunea fiscală și corupția*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006
8. Benno Torgler și Friedrich Schneider - *Does culture influence tax morale? - Evidence from different European countries*
9. Bordignon, M., 1993. A fairness approach to income tax evasion. *Journal of Public Economics* 52, 345–362.
10. Braithwaite, V., Ahmed, E., 2005. A threat to taxmorale: the case of Australian higher education policy. *Journal of Economic Psychology* 26 (4), 523–540.

11. Buziernescu, Radu, *Evaziunea fiscală internă și internațională*, Editura Universitaria, Craiova, 2007
12. C. Corduneanu, Sistemul fiscal în știința finanțelor, Editura Codes, 1998, p.33,38,44.
13. Charles I. Clotefelter - *Tax evasion tax rates: An analysis of individual return*, în Review of Economic and Statistics, nr. 65 (3)/1983.
14. Charles W. Swenson , Taxpayer behavior in response to taxation: An experimental analysis , Journal of Accounting and Public Policy, Volume 7, Issue 1, Spring 1988, Pages 1-28
15. Clocotici D., Gheorghiu G., „*Dolul, fraudă și evaziunea fiscală*”, Editura Lumina Lex, București, 1996, p.57
16. Codrescu, V., „*Evaziunea fiscală în România*”, Iași, 1936, citat de N. Hoanță în lucrarea „*Evaziunea fiscală*”
17. Cowell, F.A., 1992. Tax evasion and inequity. Journal of Economic Psychology 13 (4), 521–543
18. Craiu N. 2004, „*Economie subterană între DA și NU*”, Editura Economică, București
19. Craiu, N., „*Politica fiscală din perspectiva economiei subterane*”, Revista „Finanțe Publice și Contabilitate”, nr.9/septembrie 2003
20. Craiu, Nicolae, *Economia subterană între „Da” și „Nu”*, Editura: Economică, București, 2004
21. D. Pyle, *Tax Evasion and Black Economy*, The Mac Milian Press LTD, Londra, 1989
22. Daniel Kaufmann, Aleksander Kaliberda, *Integrating the Unofficial Economy into the Dynamics of Post-Socialist Economies: A Framework Analysis and Evidence*, Economic Transition in Russia and the States of Eurasia, Armonk, New York, 1996.
23. David Masclet and Claude Montmarquette , A behavioral Laffer curve: Emergence of a social norm of fairness in a real effort experiment, Journal of Economic Psychology, Volume 30, Issue 2, April 2009, Pages 147-161
24. David, Mihail, *Economia subterană și spălarea banilor*, Editura Europolis, Constanța, 2008
25. Gliga, Constantin Ioan, *Evaziunea fiscală. Reglementare. Doctrină. Jurisprudență*, Editura C.H. Beck, București, 2007
26. Gordon, J.P.F., 1989. Individual morality and reputation costs as deterrents to tax evasion. European Economic Review 33 (4), 797–805.
27. Hoanță N., 1995, *Presiunea fiscală*, Revista Impozite și Taxe, nr. 3/1995
28. Hoanță N., 1997, *Evaziunea fiscală*, Editura TribunaEconomică, București, p.214

29. Hoanță N., 2010, *Evaziunea fiscală*, Editia I, Editura C.H. Beck, Bucuresti
30. Hoanță, N., 1996, „*Evaziunea fiscală.Evaluări. Sancțiuni. Prevenire*”, Revista „Impozite și taxe”, nr. 5/mai 1996
31. Hoanță, N., 2000, *Economie și finanțe publice*, Editura Polirom, Iași, pag.165
32. Hoanță,N., 1997, „ *Fiscalitatea și protagoniștii ei* ”, Revista „Impozite și taxe”, nr. 11-12/nov-dec 1997
33. Horatiu Sasu, Florin Cuciureanu, „Practici de sustragere de la inregistrarea si plata impozitelor la limita fraudei si dincolo de ea”, Editura CHBack Bucuresti 2009,
34. Ignacio Lago-Peñas și Santiago Lago-Peñas - *The Determinants Of Tax Morale In Comparative Perspective: Evidence From A Multilevel Analysis*
35. Imbrescu, Ion, *Economia subterană de la definire la efecte*, Editura Mirton, Timișoara, 2007
36. Irimiea M.,Nicolae Dinu, *Inversarea trendului economiei subterane*, Economistul, nr. 223/26.02.2001
37. J. Hellman, G. Jones, D. Kaufmann, *Beyond the Grabbing Hand of Government in Transition: Facing up to State Capture by the Corporate Sector*, Transition, WB/WDI, no. 2, April 2000
38. Ngaosvath, P., „ *La fraude fiscale dans les Etats du tiers – monde* ”, p.61, citat de N. Hoanță în „Evaziunea fiscală.Evaluări.Sancțiuni. Prevenire”, Revista „Impozite și taxe”, nr. 5/mai 1996
39. Nicolae Ghinea, „Criminalitatea financiar fiscală”, editura Duran’s Oradea 2009,
40. Nita Gh, et all, 2010, *Architecture of the Public Revenues and Expenditures in Romania in the Economic Crisis*, Ovidius University Annals, Economic Sciences Series, Ovidius University of Constantza, Faculty of Economic Sciences, vol. 0(1), pages 1670-1674, May.
41. *OECD's Project on Harmful Tax Practices: The 2001 Progress Report* disponibil la www.oecd.org
42. Palan, R., 2002, *Tax Havens and the Commercialization of State Sovereignty*, International Organization, Foundation and the Massachusetts Institute of Tchnology, 56(1), p. 151-176
43. *Paradis fiscaux et opérations internationales*, (2005), 4e édition, Edition FRANCIS LEFEBVRE, 1er juillet 2005
44. Patroi D., - “Evaziunea fiscală între latura permisivă, aspectul contravențional și caracterul infracțional”, Editura Economică, București, 2006, pag. 13

45. Pădurean, E., *Fiscalitatea în România și în Uniunea Europeană*, 2010, Bucuresti
46. Pătroi, Dragoș Petre, *Evaziunea fiscală: între latura permisivă, aspectul contravențional și caracterul infracțional*, Editura Economica, București, 2006
47. Pestieau, M., „*L’conomie souterraine*” Ed. Hachette, 1991, citat de N.Craiu, “Relevanța practică a teoriei “too much tax, no tax””, Revista “Finanțe Publice și Contabilitate,, , nr. 7-8/iulie-august 2003
48. Peter F. Druker „*Inovația și sistemul antreprenorial*”, Editura Enciclopedică, București, 1993, p.171
49. Peter Spiro, *Taxes, Difcits and the Underground Economy În The Underground Economy, Global Evidence of its Size and Impact* (editori: Owen Lippert and Michael Walker), The Fraser Institute Vancouver, 1997
50. Philippe, Adair, Neef, Rainer, Stănculescu, Manuela Sofia, *Economia informală și transformarea socială în România*, Editura Paideia, București, 2007
51. Phillip Cagan, *The demand for currency relative to the total money suply*, în Journal of Political Economy nr. 66/3, 1958.
52. Pierre M. Gutman, *The subterranean economy*, Financial Analyst Journal 34/1, 1997
53. Pop, V., Scarlat, M., 1996, „*Veniturile statului – fraudă și evaziunea fiscală*”, Revista „Finanțe, credit, contabilitate”, nr.5/1996
54. Richard I. Cebula, An empirical analysis of the impact of government tax and auditing policies on the size of the underground economy. The case of the United States, 1993 - 1994, în American Journal of Economic and Statistics, nr. 65 (3)/1983.
55. Spicer, M.W., Lundstedt, S.B., 1976. Understanding tax evasion. Public Finance 31, 295–305.
56. Șaguna, D.D, 2001, *Tratat de drept financiar și fiscal*, Editura All Beck, București, 2001, pag 1053
57. Talpos I., 1995, *Finanțele României*, Vol.1, Ed. Sedona, Timișoara
58. Talpoș Ioan, *Creditul public*, Ed. Sedona, Timișoara, 1999
59. Talpoș Ioan, Enache Cosmin, *Fiscalitate aplicată*, Ed. Orizonturi Universitare, Timișoara, 2001.
60. Talpoș Ioan, Bogdan Dima, Mihai Mutașcu, *A new approach of the budget deficit. An empirical analysis*, VDM Publisher, Saarbrücken, 2009.
61. Tanzi, V., 1999. Uses and abuses of estimates of the underground economy. Economic Journal 109, 338–347.

62. Tanzi, Vito și Davoodi, Hamid R., *Corruption, Growth and Public Finances*, IMF Working Paper, November 2000
63. Tăutu, C. N., „*Evoluția și tehnica impozitelor directe din România*”, București, 1940, citat de N. Hoanță în lucrarea „*Evaziunea fiscală*”, Editura Tribuna Economică, 1997
64. Toader, Stela Aurelia, *Evaziunea fiscală în România în perioada de tranziție*, Editura Pro Universitaria, București, 2007
65. Toader, Stela Aurelia, *The dimension of the underground economy, in Romania, in the period after after 1989*, 2007
66. Tulai C., Serbu S., (2005), *Fiscalitate comparată și armonizări fiscale*, Ed. Eurodidact, Cluj-Napoca,
67. Tulai, C., (2003), *Finanțele Publice și Fiscalitatea*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca
68. Tulai, C., (2007), *Finanțe*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca
69. Tyler, T.R., 1997. The psychology of legitimacy: a relational perspective on voluntary deference to authorities. *Personality and Social Psychology Review* 1 (4), 323–345.
70. Tyler, T.R., 2001. Trust and law-abidingness: a proactive model of social regulation, *Boston University Law Review* 81 (2), 361–406.